

РОЗВИТОК ІДЕЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИМІРУ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ-ЄВРОПЕЙЦЯ

У статті проаналізовано, як європейський вимір поряд з мобільністю впливають на роль учителя в системі вищої освіти і конкретні потреби підготовки вчителів як результат цього впливу. У Європі неоднорідності повинні бути реалізовані всі зміни, де традиції викладання і навчання реагують на різні критерії і є наслідком еволюції будь-якого суспільства.

Ключові слова: Болонський процес, європейський вимір, європейська інтеграція, Європейський простір вищої освіти, європейські програми мобільності, вища освіта, підготовка вчителів

Постановка проблеми. Починаючи з 90-х років ХХ ст., стало популярним явище так званої європеїзації навчальних програм, яке перш за все покликане гарантувати дотримання освітніх стандартів і яке спричинило важливі зміни у змісті навчальних планів і програм країн Європи. Сучасні навчальні програми, плани та навчально-методичні матеріали з європейської тематики у країнах Європи базуються на концепції європейського виміру в освіті, яка розвинулася на початку 90-х років, хоча знання про Європу в багатьох країнах Східної та Західної Європи були традиційно частиною навчальних програм з багатьох шкільних предметів: історії, географії, іноземних мов, предметів естетичного циклу, громадянської освіти та гуманітарних наук.

Сучасні європейські освітні стандарти, навчальні програми, підручники запроваджують дедалі більший комплекс понять про Європу. Однак ідея європейського виміру сьогодні не може бути лімітована специфічними межами освітніх предметів. Європейський вимір в освіті не є спеціальним шкільним предметом, а освітньою орієнтацією в сучасній освіті. Цей термін означає знання традицій, культури, мови, соціально-економічного становища європейських країн. Це поняття також включає визнання культурної різноманітності, культурної спадщини, громадянських цінностей, плюралістичної демократії. Крім того, спілкування на різних мовах є невід'ємною частиною європейського виміру.

Спілкування в різних площинах на локальному та міжнародному рівнях всіх учасників навчального процесу за допомогою найсучасніших засобів (Інтернет, листування електронною поштою, обміни інформацією, спільні мультимедійні проекти тощо) забезпечують підтримку

європейського виміру в дії. Конкретне впровадження змісту європейської освіти є результатом трьох фундаментальних принципів, яких дотримується європейська педагогічна громада: впровадження міжнародних стандартів освіти; освіта на основі спільних культурних цінностей, що базуються на європейських традиціях; освіта толерантності, поваги до різноманітності, співробітництва, поваги прав людини та фундаментальних свобод, розвиток можливостей для життя в демократичному суспільстві.

Європейська тематика у змісті вищої освіти багатьох європейських країн ефективно запроваджується шляхом залучення студентів та викладачів до численних програм Євросоюзу та Ради Європи. З огляду на це успіх становлення України у європейському просторі залежить від того, як система освіти реагує на потреби суспільства сьогодення.

Адже сучасна українська освіта поставила перед собою мету: сприяти розвитку демократичної культури, формуванню необхідних для проживання у європейському співтоваристві компетентностей, набуттю необхідних для цього політико-правових та соціально-економічних знань. Пріоритети загальноєвропейської освіти полягають у наданні молодому поколінню знань про спільну європейську спадщину та практичних умінь адаптуватися до життя і навчання в різних країнах Європи, бути мобільними, соціально здібними, здатними до комунікації та захисту своїх прав [1].

Активні зусилля європейської науково-педагогічної громади щодо модернізації педагогічної освіти, політична підтримка цього процесу на національному та регіональному рівнях сприяють утворенню *європейського простору педагогічної освіти*. Уже у 2004 р. Єврокомісія затвердила «Єдині європейські принципи визначення педагогічних компетентностей та кваліфікацій», покладені в основу єдиної структури європейської якості педагогічної освіти [3].

Аналіз актуальних досліджень. Протягом останніх років виконано великий обсяг наукової роботи з вивчення процесу адаптації національної системи педагогічної освіти до Болонського процесу. Аналіз сучасних педагогічних досліджень у галузі педагогічної освіти, проведених нещодавно західними педагогами П. Згагою, В. Хадсоном, З. Гадусовою, Дж. Рансмусеном, Н. Пападакісом та ін. [10], дозволяє виокремити нові аспекти діяльності вчителя в умовах інтеграційних процесів: громадянська освіта учнів; підтримка і педагогічний супровід розвитку в учнів ключових компетентностей, необхідних для суспільства знань і навчання впродовж життя; цілеспрямоване формування в учнів ключових і предметних

компетентностей в їх органічній єдності та в проекції на моніторинг навчальних досягнень; педагогічний і психологічний супровід процесів інноваційного розвитку цілісного освітнього середовища у шкільному класі; позакласна робота і робота із соціальними партнерами; інтеграція ІКТ у навчання учнів у школі та у професійну практику вчителів у цілому; підвищення рівня педагогічного професіоналізму тощо.

Вітчизняний науковець Л. П. Пуховська пропонує такі рівні інтеграції європейської педагогічної освіти, а саме: ціннісний, структурний, смисловий, технологічний. Ціннісна інтеграція, на думку цієї дослідниці полягає у розвитку загальноєвропейської освітньої політики «європейського виміру в педагогічній освіті», мета якої – поширення заявлених загальноєвропейських цінностей у національних системах педагогічної освіти на засадах додатковості [2].

Загальним проблемам модернізації педагогічної освіти та інтеграції України у європейський простір присвячено праці М. Згуровського, В. Байденко, В. Кременя, Л. Пуховської. Теоретичні аспекти аналізу освітніх систем, методика аналітичних порівнянь є предметом досліджень К. Корсака, В. Зубка, А. Сбруєвої та ін. Отже, вища освіта у Європі перебуває на порозі найважливіших перетворень у найближчі роки внаслідок Болонського процесу, який правомірно вважається найважливішою і широкою реформою вищої освіти у Європі в останні роки. Його кінцевою метою є «створення Європейського простору вищої освіти до 2010 року, в якій співробітники та студенти зможуть пересуватися з простотою й отримати справедливе визнання їх кваліфікацій» [4].

Одним із наслідків Болонського процесу є забезпечення європейського виміру вищої освіти, заохочення європейської ідентичності і громадянства студентів. Ключовим моментом для згуртування є те, що європейська ідентичність та громадянство є мобільністю, наскрізним елементом у європейській освіті.

Мета статті – проаналізувати розвиток ідей європейського виміру в підготовці вчителя-європейця, поряд з мобільністю –дослідити вплив цього нового виміру на роль вчителів-європейців у системі вищої освіти і конкретні потреби їх підготовки.

Виклад основного матеріалу. Болонський процес спрямований на створення основи для вищезазначеного Європейського простору вищої освіти, який повинен бути створений до 2010 року. Ця спільна мета може бути розділена на конкретні цілі, які можна резюмувати так: а) прийняття системи легко зрозумілих і сумірних ступенів; б) прийняття системи з двома

основними циклами (додипломний / післядипломний); в) створення системи кредитів; г) сприяння мобільності шляхом подолання перешкод; д) сприяння європейському співробітництву в забезпеченні якості; е) сприяти європейському виміру у вищій освіті.

Крім того, Болонський процес підкреслює такі важливі елементи Європейського простору вищої освіти: довічне навчання; залучення студентів; підвищення привабливості та конкурентоспроможності Європейського простору вищої освіти в інших частинах світу (у тому числі аспект транснаціональної освіти). Болонський процес зараз відбувається повним ходом, і країни, що беруть у ньому участь, адаптують свої системи відповідно до всіх вимог, щоб зробити Європейський простір вищої освіти реальністю в обумовлений термін [7].

Сенс мобільності. Транснаціональна мобільність людей визнається Європейською Комісією як щось корисне, що є одним із ключових аспектів Болонського процесу. За даними Комісії, мобільність «збагачує національну культуру і підвищує культурний, освітній та професійний досвід тих, хто брав у ній участь. Такий досвід стає дедалі необхіднішим з урахуванням нинішніх обмежених можливостей працевлаштування і на ринку праці, що вимагає більшої гнучкості й адаптації до зміни» [5, 9].

Це є причиною того, чому мобільність рекомендується для всіх тих, хто бере участь в освіті та навчанні, а тепер стає ключовим елементом, необхідним для розуміння нової концепції освіти у Європі.

Наслідки європейського виміру для підготовки вчителів. Модернізація європейської освіти та навчання матиме низку наслідків стосовно підготовки вчителів, більшість з яких було отримано внаслідок нового значення, що приділяється мобільності і буде впливати на такі аспекти: реальну участь і прихильність студентів у процесі підготовки; самонавчання студентів; довічне навчання; підготовку студентів до ринку праці.

У результаті значення, що надається цим елементам, учителі обов'язково повинні прийняти на себе нову роль, яка вплине на європейських учителів різною мірою, залежно від навчальних традицій, що існують у різних країнах. Ці три зазначені аспекти будуть означати, що процес викладання і навчання буде зосереджений на учневі, а не на вчителів, останній просто буде гідом протягом усього процесу. Яким чином це вплине на студентів і вчителя? З одного боку, студенти візьмуть на себе нову роль, оскільки стануть особами, які відповідають за власну освіту. З другого боку, на них вплине також нове значення, яке надається мобільності, оскільки буде створена подвійна генерація студентів – мобільних і немобільних [8].

Мобільні студенти будуть тими, хто безпосередньо отримає вигоду від наслідків мобільності. Щодо цього було заплановано «Комплексну програму» нової мобільності та співпраці, що набрала чинності в період з 2007 по 2013 рр., зважаючи на те, що поточна реалізація етапу існуючих програм у сфері мобільності та співробітництва закінчилася наприкінці 2006 року [6].

Комплексна програма охоплюватиме як освіту, так і професійну підготовку, покликана замінити програми Сократ, Леонардо да Вінчі та Темпус III. Ключовим аспектом комплексної програми є співпраця в галузі освіти і підготовки кадрів, коли основну користь можна отримати від об'єднання галузей, охоплених вищевказаними програмами в єдину структуру. Той факт, що підготовка якимось чином буде додана до освіти, є відповіддю на мету «зробити Європу більш конкурентоспроможною, заснованою на знаннях економікою з більш якісними робочими місцями і великою соціальною згуртованістю». Тому програма націлює як на освіту, так і на професійну підготовку для ринку праці.

Комплексна програма спрямована на потроєння кількості студентів та учнів (практикантів), які щорічно отримують вигоду від мобільності. Таким чином, мета у три мільйони студентів у рік у програмі Еразмус мала бути досягнута до 2010 року. Таким чином, мобільність може виявитися в реальності значно більшою. Але нова європейська політика в галузі освіти і підготовки кадрів також спрямована на немобільних студентів, які повинні мати ті самі можливості, що й мобільні. З одного боку, ці студенти виграють від наявності іноземних студентів у класній аудиторії, для яких буде порушено питання про усвідомлення важливості полікультурної освіти і поваги до різноманіття. Немобільні студенти збагнуть важливість того, що означає європейська ідентичність: що є спільного і що не входить до оточення європейських громадян, що ж означає різноманітність та ін. З другого боку, з урахуванням нової ролі вчителя, вони будуть мати завдання залучення немобільних студентів ближче до реальності інших європейських контекстів, для чого самі вчителі повинні також скористатися мобільністю, що є одним з найголовніших завдань, поставлених у Комплексній програмі.

Щодо вчителів, то їх нова роль не ставить їх у центр процесу навчання, але перетворює на гідів або вихователів для своїх студентів (учнів). Це вплине на різні країни по-різному, залежно від традицій викладання і навчання кожної з них. Як зазначено вище, учителі тепер повинні бути гнучкими наставниками у керівництві процесом навчання та підтримки студентів.

Бути наставником, а не вчителем у традиційному значенні цього слова означатиме:

1. Сприяти відповідальності студентів і зобов'язанню до навчання протягом усього життя.

2. Бути в курсі різноманітності і користі від неї, показуючи її студентам, підвищувати обізнаність серед них, наблизити мобільність до тих студентів, які не можуть скористатися нею безпосередньо.

3. Реалізувати нові методи навчання, засновані на індивідуальній та командній роботі, з метою розвитку необхідних компетентностей для ринку праці.

4. Знати професійні варіанти для студентів, так само як розвивати навички, необхідні для ринку праці, які повинні будуть здійснюватися через запровадження нових методів навчання у практику.

5. Готувати студентів бути гнучкими не лише в їх підготовці до ринку праці, але й коли вони стають його частиною.

У цьому контексті надається новий сенс мобільності: сьогодні студенти, які користуються програмами мобільності і зазвичай проводять тільки певний період навчання за кордоном, як правило, знаходяться у країнах їх походження, не тільки для іншої частини їх періоду навчання, а й для продовження їх професійного життя. Студенти повинні розвивати навички легкого пристосування до різних країн, мати справу з різними людьми, реагувати на конкретні потреби в їх професійному розвитку тощо, для яких мобільність виявила свій вплив на студентів [8].

Однією з найголовніших цілей Комплексної програми є розширення цих пільг на ринку праці, ринку в постійній зміні і еволюції не тільки у країні, а й у всьому світі так, що студенти будуть повинні бути навчені реагувати на ці зміни вимог. У зв'язку з цим *трудою мобільності* надається велике значення не тільки в межах національних кордонів, але й особливо за межами країни походження.

Щоб зробити це можливим, підготовка вчителів також повинна бути переглянута. Основні наслідки полягають у тому, що вчителі повинні бути мобільними, обов'язково мають сприяти автономному навчанню і повинні знати й оновлювати свої знання на ринку праці та у професійному світі. Для того щоб це стало реальністю, учителям доведеться зіткнутися з більш складними завданнями, а однією з цілей цього нового європейського виміру освіти є зробити професію вчителя / тренера більш привабливою, яка фокусується безпосередньо на мотивації і якості навчання та виховання, педагогічного персоналу. Відповідно до закликів Комісії

«повинні бути вжиті заходи щодо залучення найкращих талантів професії учителя / тренера й утримати їх там. Вони також повинні бути готові до їх нової ролі у заснованому на знаннях суспільстві і в перетворенні систем освіти і навчання» [8].

Інший аспект нового виміру європейської освіти, як уже згадувалося раніше, – це *навчання протягом усього життя*. Ця концепція набуває нового розгляду в Болонському процесі. Той факт, що нова парадигма навчання ставить учня в основу учіння і навчального процесу, підкреслює важливість рівних можливостей, розширює процес навчання від дошкільного до після виходу на пенсію і включає цілу низку формального, неформального та неофіційного навчання. У цьому контексті, європейські країни взяли на себе зобов'язання визнання будь-якої концепції навчання і підготовки, навіть поза стандартним навчанням в університеті. Професійні перевідні навички, якими вчителі повинні озброїти своїх студентів у процесі навчання, відіграють важливу роль у цій концепції навчання протягом усього життя: якщо студенти вчать, як взаємодіяти, як бути умотивованими і як бути відповідальними, то вони від цього виграють у всьому їх житті, а також у довічному навчанні.

Крім того, мобільність, будучи доступною на всіх етапах навчального процесу, є можливістю для тих, хто бере участь у довічному навчанні. Але запропоновані реформи також зустрінуть перешкоди на шляху їх реалізації, а приблизно будуть спостерігатися під час навчання мови. Мовне навчання є однією з цілей, що лежать в основі всієї реформи європейської освіти. Це мета, яка повинна бути досягнута для всіх студентів і викладачів і для яких виділені три основні напрями: розширення переваг довічного вивчення мови для всіх громадян, поліпшення викладання мови і створення більш сприятливого мовного оточення, усе це для того, щоб гарантувати мовне розмаїття [5, 8; 9].

Основним інструментом для вивчення мови є мобільність. Але яким чином стає можливим, що всі громадяни Союзу (як Комісія держав) стали промоутерами мовного розмаїття?

У деяких країнах, таких як Іспанія більшість учителів не бере участі у навчанні та вивченні мов, а учителі суміжних дисциплін не говорять мовою, відмінною від їх рідної мови. У цьому випадку не тільки мобільність буде складною, тому що в більшості випадків студенти, мабуть, не захочуть узяти участь у програмах мобільності, якщо вони не розмовляють іноземною мовою, але й вони навряд чи є акторами, що беруть участь у процесі викладання і навчання, чого вимагає європейський вимір.

Парадоксально, але на відміну від європейських інтересів у розвитку вивчення мови через мобільність, рецесія в інтересі до мов по всій Європі викликає особливе занепокоєння в англomовних країнах, де дедалі менше студентів беруть участь у програмах мобільності. Хоча водночас, ці країни є провідними щодо прийняття на програми неанглomовних студентів, оскільки інтерес до вивчення англійської мови посилюється з кожним днем. Програми мобільності будуть взаємними, тобто приблизно буде така ж кількість вихідних і вхідних студентів, причому бажано для кожної країни та установи, що поставить під загрозу можливість вивчення англійської мови в англomовних країнах під егідою європейських програм мобільності. Можливо, повинні бути знайдені нові формули, щоб пом'якшити ці труднощі [8].

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, новий вимір освіти і підготовки у Європі здійснив революцію у структурах викладання і навчання по всьому континенту. Його реалізація буде мати низку наслідків, що зачіпають усі сторони, які беруть участь у навчальному процесі, і щодо цього слід переглянути деякі традиційні концепції освіти. У цьому контексті різні традиції викладання та навчання у різних країнах будуть впливати по-різному.

Наприклад, в Іспанії, де навчально-виховний процес в основному зосереджений на вчителі як єдиному провіднику класу, який відповідає за все, що розміщено в ньому, учителі матимуть проблеми стосовно розвитку автономного навчання та особистісно орієнтованого підходу до навчально-виховного процесу.

Але Болонський процес не обходиться без труднощів. Це, безсумнівно, величезний процес і, мабуть, має багато проблем у своїй реалізації. З теоретичної точки зору, новий вимір, що надається вищій освіті у Європі, є життєздатним, але варто пам'ятати, що незліченні ініціативи мають бути виконані протягом короткого періоду часу, які зачіпають усі сектори вищої освіти: а) структуру вищих навчальних закладів у Європі; б) розробка навчальних програм і змісту; в) визнання ступенів і навичок; г) нова концепція викладання і навчання, що передбачає різні методи і підходи до навчання, методи оцінювання, роль студентів тощо.

Крім того, усі ці зміни повинні бути реалізовані у неоднорідній Європі, де всі традиції викладання і навчання відповідають різним критеріям і є наслідком еволюції будь-якого суспільства. Поступова реалізація реформ, для яких кожна країна буде слідувати різними шляхами, впливають на мобільність як у випадку, можливо, коли студенти

приходять навчатися з інституції, яка дотепер не була адаптована до Болонського процесу, стануть студенти, які прибувають в інший заклад, який повністю адаптований до нього, змістами й наслідками, які можуть випливати з цього.

Не слід забувати, що вчителі повинні паралельно адаптуватися до процесу, оскільки немає часу на підготовку до того рівня, як хотілося б. Безперечно, це величезна проблема, яка постає перед науковцями і практиками. Сподіваємося, що ця радикальна зміна у сфері освіти вибудує новий європейський вимір, що вимагає активної громадянської позиції, самореалізації і соціальної інтеграції. Ключовим елементом цього процесу, без якого він не буде виконаний, є співпраця і взаємодія між вищими навчальними закладами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дичковський С. І. Впровадження європейських стандартів освіти – головне завдання вищої школи України [Електронний ресурс] / С. І. Дичковський, Н. А. Колосова. – Режим доступу :
http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vdakk/2010_4/35.pdf.
2. Пуховська Л. П. Компетентнісний підхід у європейській педагогічній освіті [Електронний ресурс] / Л. П. Пуховська. – Режим доступу :
<http://www.cippo.umo.edu.ua/docs/1.pdf>.
3. Сбруєва А. А. Тенденції розвитку європейського простору педагогічної освіти в умовах побудови суспільства знань [Електронний ресурс] / А. А. Сбруєва. – Режим доступу :
<http://eprints.zu.edu.ua/2076/1/08saapsz.pdf>
4. Council of Europe (2004). The Europe of cultural cooperation. Bologna Process [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://www.coe.int/t/e/cultural_cooperation/education/higher_education/activities/bologna_process/default.asp
5. Communication from the Commission. Education and Training 2010. – Brussels: Commission of the European Communities, 2004 – P. 9.
6. Communication from the Commission. The New Generation of Community Education and Training Programmes after 2006. – Brussels : Commission of the European Communities, 2004.
7. The Bologna Process [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://www.bologna-bergen2005.no/>
8. Guadalupe Soriano Barabino. The European Dimension: Implications for Teacher Training in Higher Education: Studies in Teacher Education: Psychopedagogy [Електронний ресурс] / [ed. by Mariusz Misztal, Mariusz Trawiński]. – P. 109–114. – Режим доступу :
<http://members.chello.pl/university/Psychopedagogy.pdf>
9. Implementation of «Education and Training 2010» Work Programme. Working group A «Improving the education of teachers and trainers». Progress report. – Brussels : European Commission. Directorate-General for Education and Culture, September 2004. – 74 p.
10. Teacher Education Policy in Europe: a Voice of Higher Education Institutions [Електронний ресурс] / [ed. B. Hudson, P. Zgaga]. – Umea : University of Umea, Faculty of Teacher Education, 2008. – Режим доступу :
<http://www.pef.uni-lj.si/tepe2008/documents/a-voice-from.pdf>.

РЕЗЮМЕ

Н. О. Постригач. Развитие идей европейского измерения в подготовке учителя-европейца.

В статье проанализировано, каким образом европейское измерение рядом с мобильностью влияют на роль учителя в системе высшего образования и конкретные потребности подготовки учителей как результат этого влияния. В Европе неоднородности должны быть реализованы все изменения, где традиции преподавания и обучения реагируют на различные критерии и являются следствием эволюции любого общества.

Ключевые слова: Болонский процесс, европейское измерение, европейская интеграция, Европейское пространство высшего образования, европейские программы мобильности, высшее образование, подготовка учителей

SUMMARY

N. Postrygach. Development of the ideas of the european dimension in training of european teacher.

In the article the author will analyse how this European dimension, together with mobility, are going to affect teachers' role in Higher Education and the specific needs of teacher training as a result of it. Also all changes will have to be made in a Europe of heterogeneity, where all teaching and learning traditions respond to different criteria and are the consequence of the evolution of every society.

Key words: Bologna Process, european dimension, european integration, european area of higher education, European mobility programs, higher education, teacher training.

УДК 378.14:81'246.2(73)

Л. В. Товчигречка

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДВОМОВНОГО НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ США

У статті розглянуто питання організації двомовного навчання в університетах США. Проаналізовано основні форми організації навчання у вищій школі США: лекційні заняття, проектування, коопероване навчання, самостійна робота, електронне навчання. Охарактеризовано їх особливості стосовно двомовного навчання.

Ключові слова: форма організації навчання, двомовне навчання, інтерактивне навчання, коопероване навчання, самостійна навчальна робота, проектування, електронне навчання.

Постановка проблеми. Україна провадить міжнародну співпрацю з багатьма країнами світу та репрезентує себе як сучасну державу, що вчасно реагує на численні виклики сучасного глобалізованого світу. В освітній галузі це проявляється в реформуванні освітньої системи та орієнтації на західні стандарти освіти. Одним з пріоритетних напрямів розвитку освіти в західних країнах є звернення до двомовної та полімовної освіти. У зв'язку з цим, на